

Назаренко Тетяна Геннадіївна, доктор пед. наук,
професор, завідувачка відділу навчання географії та економіки Інституту
педагогіки Національної академії педагогічних наук України
geohim@ukr.net, +38 067-285-31-72

ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ НУШ

В новому Держстандарті базової середньої освіти (2020) немає поділу на предмети, натомість є освітні галузі, а це означає що їх можна об'єднувати для інтеграції та створювати нові навчальні предмети. Згідно Концепції Нової української школи в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти є нові інтеграційні адаптивні курси для підготовки до основної школи, в змісті яких є географічна складова.

Географія як наука за своїм змістом є комплексною та інтегрованою. Ця особливість знайшла відображення й у меті, й у змісті навчання географії в школі. З одного боку, цей предмет містить фізико-географічний складник (явища та зміни в природі), а з іншого – соціально-географічний (поєднує економіку, суспільні дисципліни тощо). Відтак вивчення навколишнього середовища та природних явищ здійснюється з використанням універсального інструментарію: дослідження, прогнозування та моделювання. Опановані учнями під час вивчення адаптаційних інтегрованих природничих курсів знання про природу і

людство на планеті Земля географія об'єднує в єдину наукову картину світу. Саме тому шкільна географія є базовим світоглядним навчальним предметом, а відтак має викликати в учнів цікавість і захоплення світом та його людьми і ці почуття мають залишитися з ними на все життя. Навчання має надати учням знання про різноманітні місця, людей, ресурси, природне і людське середовище, а також глибоке розуміння основних фізичних і суспільних процесів на Землі. Географічні компетентності забезпечують формування в учнів просторової уяви та мислення, пояснюють, як природні та суспільні об'єкти, явища і процеси на Землі в різних масштабах формуються, взаємопов'язані та змінюються з часом. Все це можливо через методика навчання.

Методика навчання географії – це галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності й особливості процесу вивчення географії в школі, розробляє і встановлює раціональні методи та прийоми, засоби і форми навчальної діяльності, під час якої відбувається свідоме оволодіння учнями системою знань із шкільного курсу географії. Знання теоретичних засад методики озброює вчителя необхідним методичним апаратом для самостійної творчої роботи, сприяє зростанню його методичної майстерності та підвищенню професійного рівня. Загальноосвітня цінність шкільного курсу географії полягає в тому, що у процесі його вивчення учні знайомляться із реальним життям у навколишньому середовищі, з життям суспільства в усіх його проявах і зв'язках.

Сьогодні перед учителем географії поставлено складне методичне завдання – реалізувати на практиці компетентнісний підхід. У географічній освіті це інноваційний напрям, що дає можливість по-новому сприйняти і зрозуміти важливе методичне питання – «з якою метою вчити школярів географії?». Саме від вирішення цього питання залежить розробка критеріїв відбору змісту географічної освіти, необхідність використання її результатів у житті майбутніх поколінь.

Отже, навчальний предмет географія забезпечує формування наукової картини світу на міжпредметному рівні та має інтегративну складову, що є умовою для формування умінь пошуково-досліджувальної діяльності.

Формування в учнів предметної географічної компетентності на тлі уточнення і поглиблення загально географічних знань, умінь і навичок, формування власної системи наукових суджень та ціннісних орієнтирів відбувається під час вивчення географії. Вивчення учнями різноманітних географічних явищ, процесів, феноменів, закономірностей на рівні місця проживання (локальний рівень) та України (регіональний рівень) дозволяє зрозуміти їх динаміку і створює умови для критичного і обґрунтованого їх аналізу і порівняння.

Унікальний базовий дослідницький інструментарій географії дозволяє якісно опрацювати дані в будь-якій галузі знань та мистецтв, є джерелом інновацій та відкриттів. Саме тому, лівова частка географічних знань має вивчатися в підлітковому віці – коли здобувачі освіти можуть не просто працювати з даними, але обґрунтовано виявлятимуть новизну отриманих даних; мають відповідний пізнавальний і життєвий досвід; можуть вийти на особистий дослідницький рівень аналізу явищ, процесів та проблем.

Специфічність навчального предмету географія потребує декілька джерел інформації, в тому числі й картографічних. Географічна інформація дуже лабільна (кількість населення, стан довкілля, ресурсозабезпеченість, глобальні проблеми людства, «гарячі точки» тощо), а відсутність українськомовних сучасних даних створюють перешкоди для вчителів, особливо віком 50+, оскільки не всі вчителі географії вільно володіють англomовними інтернет-ресурсами.

Сьогодні перед географією як шкільним предметом постає методична проблема щодо усунення протиріччя між уявленням учнів про географію як науку, що містить інформацію про природну різноманітність географічної оболонки Землі, та реальним шкільним предметом, на уроках якого вивчаються складні географічні закономірності, велика кількість географічної номенклатури, наукових термінів, понять, законів тощо. Географічна освіта в сучасній школі вимагає вибору оптимальних методів формування теоретичних знань. Методика навчання, як і вся дидактика, переживає складний період розвитку. Створюються нові концепції освіти, стандарти, в яких описано не лише

зміст, але і вимоги до результатів навчання. В цих умовах ускладнюються соціально-професійні призначення вчителя. Гостро постає питання його методичної майстерності, здатності творчо підходити до організації навчального процесу, здійснювати перехід від школи пам'яті до школи мислення і діяльності. У методиці навчання географії накопичилося достатньо проблем, які потребують спеціальних досліджень. Серед них проблема оновлення методів, засобів і форм організації навчання, видів навчальної діяльності, застосування диджиталізаційних інструментів тощо.

Географія має характерні тільки для неї методи дослідження. Тому існують специфічні прийоми організації роботи за використанням цих методів при вивченні географії в школі. Масштабна робота здійснюється з дидактико-методичного забезпечення навчання географії. Учені Інституту педагогіки НАПН України і відділу навчання географії та економіки створюють різноманітну навчальну та методичну продукцію для закладів загальної середньої освіти, методичну літературу для вчителів і студентів закладів вищої педагогічної освіти, навчальні матеріали для учнів закладів загальної середньої освіти.

Інститут педагогіки НАПН України є флагманом педагогічної думки. Науковцями відділу навчання географії та економіки упродовж майже 90-річного періоду його діяльності досліджувались питання наукових розробок актуальних психолого-педагогічних проблем теорії освіти та практико орієнтованого навчання географії, які вирішуються й сьогодні, відповідаючи на сучасні виклики.